

## Особисте та особистісне в методології китаєзнавчих та японознавчих досліджень

Особистість-носій традицій далекосхідної культури формується в умовах соціокультурного простору, основу розбудови якого складають світоглядні принципи трьох релігійно-філософських вчень, а саме, даосизму, конфуціянства та китаєзованого буддизму. Під впливом синкретизму ідей цих вчень життєдіяльність людини Далекого Сходу спрямовується на саморозкриття й використання (в повсякденних справах) власного природного потенціалу, тобто так званого її *особистісного* (個性). Власне, на це вказує напрацьована релігійно-філософською думкою сходу низка духовних, морально-етичних тощо принципів, діючи за якими, людина стає на шлях не до Бога (за західною традицією), а на шлях "до себе", розкриваючи (自己) на цьому шляхові своє особистісне, природне (個性) і таким чином удосконалюючись як в духовному та фізичному, так і в морально-етичному планах.

За таких умов формування кожної окремої особистості її *ego* прагне набути абсолютного статусу. Проте, в контекстуальному суспільстві таке прагнення не призводить до домінування *ego* суб'єкта дії над іншими, оскільки без *ego* інших не актуалізуватиметься його (суб'єкта) *ego*. [Хамаг. с. 41-46].

Отже, в основу методології китаєзнавчих та японознавчих досліджень ми покладаємо *особисте* та *особистісне* людини, яка є носієм світоглядних принципів вище згаданих вчень, під впливом яких формується її свідомість, що характеризується певними чеснотами, проповідуваними цими вченнями.

В умовах симбіозу трьох вище згаданих релігійно-філософських вчень, який утворювався протягом майже 2000 літ, в традиційних суспільствах Далекого Сходу, зокрема в Китаї та Японії, сформувався соціокультурний простір, який ми називаємо "тривимірним". Тривимірність полягає в тому, що через даоські, конфуціянські та буддистські морально-етичні принципи оцінюються чесноти як людини пересічної (людини суспільної горизонталі), так і людини, що наділена владними функціями (людини владної вертикалі). Тут варто зауважити, що попри суттєві розходження між деякими принципами згаданих вчень, спрямовані вони на одне: вивести людину на шлях саморозкриття (自己) своєї природи, свого внутрішнього "я" (за яким ми розуміємо *особистісне* (個性) з метою її духовного й фізичного вдосконалення. Отже, *особистісне* як внутрішній / природний потенціал людини тривимірного соціокультурного простору проявляється, актуалізується і збагачується через чесноти, що набуваються нею (людиною) із засвоєнням і дотриманням настанов, принципів трьох релігійно-філософських вчень. Сформулюємо стисло "завдання" цих вчень.

Згідно даоського канону "Іцзін" (易經), дао (道) "генерується" енергетичними ритмами інь-ян ( | ) космосу/всесвіту. Людина (人), синхронізуючи свої ритми інь-ян (一) з космічними (+), стає на шлях (德)

"набуття" дао (道), тобто на шлях розкриття (自己) своєї природи (個性) й природи речей, а отже на шлях пізнання істини (真理). Іншими словами — на шлях духовного (精) та фізичного (体) вдосконалення, що також розуміється як повернення (шлях) до своєї природи.

За Конфуцієм, людина стає на шлях наслідування Неба (як абсолютного зразка) (天道) й набуття гуманності (仁), через що їй відкривається шлях розкриття власної природи. Іншими словами — це шлях набуття людиною таких моральних якостей, через які вона стає зразком для інших, за яким вони також стають на шлях розкриття власної природи та пізнання істини.

Головним "завданням" китаєзованого буддизму є підвести людину до стану нірвани (涅槃), як найвищого рівня духовності (精).

Отже, як вже зазначалось вище, спільною метою "шляхів" кожного з даних вчень є розкриття *особистісного* людини (個性).

Даоське вчення пропонує це робити (рис. 1):

- 1) спираючись на інтуїцію (德);
- 2) сприймаючи речі не опосередковано (直);
- 3) через набуття духовності (精);
- 4) через неупередженість (忠);
- 5) дотримуючись "золотої середини" (中);
- 6) через поміркованість (行);
- 7) через істинне (природне) "я" (吾);
- 8) через дотримання принципу природності (理).

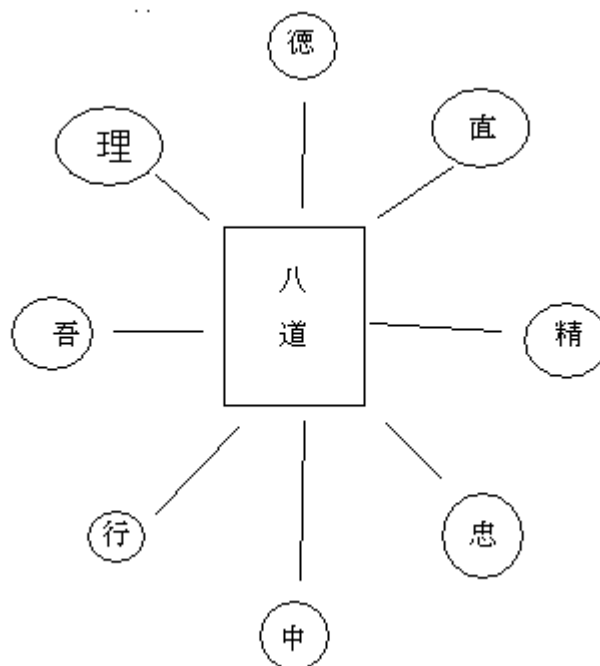


Рис 1.

У китаєзованому буддизмі розкриття людиною свого *особистісного* здійснюється через засвоєння й дотримання восьми настанов Будди (рис. 2), за якими людина повинна:

- 1) правильно (正) думати (思) (обмірковувати, відчуте серцем (思));
- 2) мати правильні (正) думки (念) (йти за велінням серця (念));
- 3) правильно (正) дивитись на речі (見);
- 4) правильно (正) ставитись до справ (業);
- 5) набувати духовності (精) правильним шляхом (正);
- 6) правильно (正) висловлюватись (言);
- 7) приймати правильні (正) рішення (定);
- 8) правильно (正) повелівати (命).

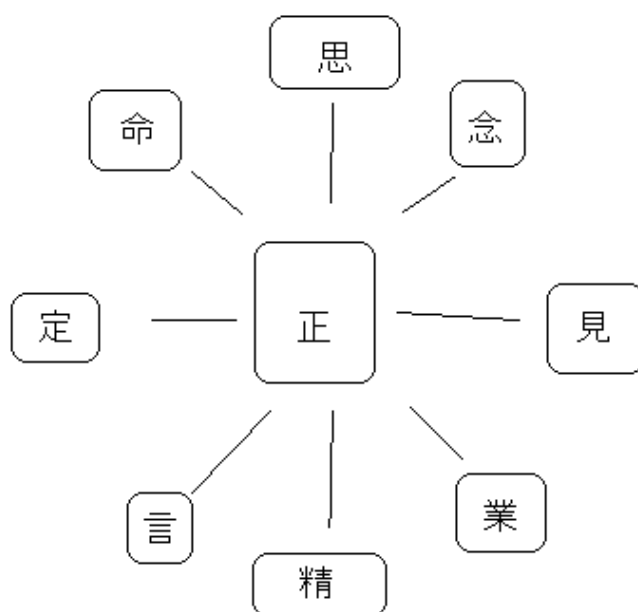


Рис. 2

У конфуціянстві (рис. 3) *особистісне* шляхетної людини (цзюн цзи) (君子), або гуманної людини (жень) (仁) розкривається через:

- 1) дотримання законів Неба та Землі (正);
- 2) неопосередковане сприйняття речей/явищ (直);
- 3) щирі діяння за будь яких обставин (恩);
- 4) принципові й неупереджені дії (義);
- 5) дотримання принципу золотієї середини (中);
- 6) дотримання принципу лі (理);
- 7) виконання синівського обов'язку (孝);
- 8) дотримання правил ритуалу лі (禮).

Через ці принципи релігійно-філософських вчень Китаю, а також через набуті (через них) чесноти людини-носія традицій далекосхідної культури, що будується на цих принципах, людина стає на дао-шлях духовного і фізичного вдосконалення, мета якого за даосизмом — фізичне й духовне безсмертя, за буддизмом — духовне безсмертя, за Конфуцієм — перетворення у

високоморальну (гуманну) людину *жень* (仁). Вищезазначене, відповідно, уособлюється абсолютном дао, нірваною Будди, Небом Конфуція, стану яких людина набуває через дао-шлях.

Відтак, розкриття (актуалізація) особистого та особистісного людини-носія світоглядних принципів трьох релігійно-філософських вчень відбувається (як вже зазначалося вище) у так званому тривимірному соціокультурному просторі, духовно-фізична складова якого формується переважно під впливом даосизму та буддизму, а морально-етична — переважно під впливом конфуціянства. Отже, з вище наведеного випливає важливий методологічний принцип: отримати уявлення про *особистісне* (個性) людини такого соціокультурного простору можна через розкриття смислу вище наведених принципів релігійно-філософських вчень Китаю і, відповідно, набутих через ці принципи, чеснот людини. Таке розкриття здійснимо за допомогою етимологічного (мовно-культурологічного) аналізу ідеограм-носіїв наведених принципів. Передусім розкриємо смисл таких ключових понять, як *особисте* (自己) та *особистісне* (個性).

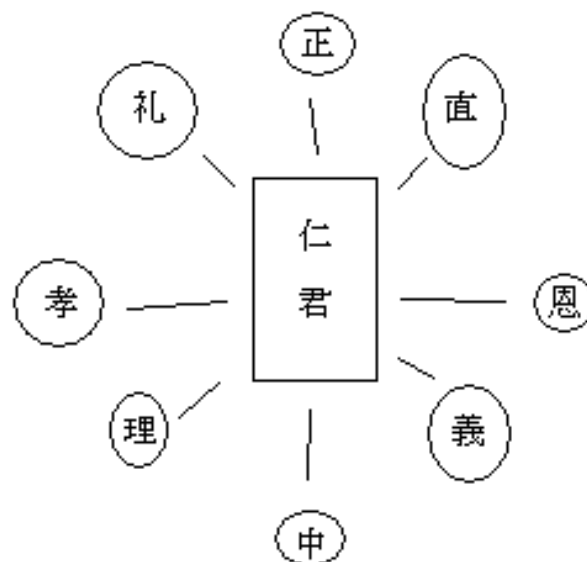


Рис. 3.

Ключовою складовою поняття *個性* є ідеограма 性. Етимологічний словник "Шовень" [9] пояснює її зміст так: 人之易氣性 (природа / основа ян-енергетизму людини). І додає: 善者也 (ця природа є доброю). Інтерпретація японського дослідника Кобаясі [4]: 性は、生まれながら持っている善の性質 (добра природа (характер) людини від народження). Японський дослідник Уеда [10] надає цій ідеограмі такого значення: 人が生まれながらにして天より賦与された心神の本体 (духовне начало людини від природи).

Слід відмітити, що всі наведені значення ідеограми 性 пов'язані з ідеєю, що передаються її складовими елементами: духовність / духовне ( 忄 ) [людини]

від народження (生), адже значення ідеограми 忄 ~ 心 ("серце") асоціюється з такими поняттями, як "дух", "духовне", "духовність", "психіка", "психічне". Отже, особистісне (個性) — це закладене в людині (індивіді (個)) її духовне начало, яке розуміється як її природа, натура, характер тощо.

Розглянемо етимології складових ідеограм слова 自己 ("особисте"). У "Шовені" [9] піктографічна форма ідеограми 自 — зображення носу людини як "символ самовираження її ян-енергетизму з першим видихом при народженні". Піктографічна форма ідеограми 己 — зображення двох поздовжніх та трьох поперечних ниток на рамі ткацького верстата. У "Шовені" через це зображення (асоційоване з роботою човника верстата) передається ідея "упорядкування хаосу п'яти першоелементів природи" через ритми їхніх інь-ян взаємин.

Таким чином, термін 自己 (зі словниковим значенням) "особисте" нами розуміється як природна здатність людини гармонізувати внутрішній стан інь-ян взаємин, тобто упорядковувати свою природу, збагачувати її, самовдосконалюватись духовно й фізично, формувати себе як особистість через набуття чеснот за нормами, правилами традиційного суспільства, сформованого на морально-етичних принципах релігійно-філософських вчень Китаю. Сказане можна підтвердити наведенням етимологій кількох вище поданих ідеограм-носіїв таких чеснот і принципів.

道 — "дао-шлях" (цілеспрямований (彳) правильний шлях (正) до вищого (абсолютного) (八) рівня (一) самовираження людини (自)). Звернімо увагу на те, що елемент 自 передає (тут) ідею самовираження природи людини, яка стає на дао-шлях (道), що, до речі, кореспондує з ідеєю цієї ідеограми в слові 自己 — "особисте".

德 (惠) — "де" (цілеспрямований шлях (彳), на якому людина (亻) здатна правильно (冫) бачити ( ~ ) і серцем (інтуїтивно) (心) розуміти природу (приховану (冫) суть) речей/явищ). Відтак де — це буття досконало мудрої людини, здатної стати на шлях набуття дао (道) як вищого рівня самовираження особистого (自己).

正 — "Небо (ян) і Земля (інь) (二) як дороговкази життєвого руху (止)". Гармонізація інь-ян взаємин (за релігійно-філософськими вченнями Китаю) здійснюється через дотримання людиною *золотої середини*, через яку людина, об'єднуючи в собі енергетику Неба (ян) та енергетику Землі (інь) стає посередником між ними. Носіями ідеї *серединності* як критерія гармонії інь-ян взаємин є, наприклад, такі ідеограми, як 工 — "мистецтво", 王 — "мудрий правитель", 仁 — "людина високої моралі".

義 — "самовираження людської природи (我) на серединному шляху (王) духовного й фізичного вдосконалення (八)".

中 — "духовно-енергетична розгортка (丨) інь-ян космічних ритмів — символ середини (中), через яку актуалізується бінарність опозиції інь-ян взаємин речей/явищ, відбувається гармонізація цих взаємин і, відповідно, самовираження природи речей/явищ, зокрема, особистого (自己) людини".

精 — "восьмирічний шлях (米) духовного й фізичного (青) вдосконалення людини як серединний". На "восьмирічність" вказує елемент 八 — "вісім", який в складі елементу 米 ідеограми 精 посідає чотири позиції за чотирма головними напрямками світу (+) та чотирма — проміжними (×). Отже, на восьмирічному шляхові людина, діючи за певними нормами моралі та принципами, оволодіває *дао* (道), набуває високої духовності (精), стає на шлях Неба (仁).

理 — "конфуціянський принцип *лі* як життєве кредо високоморальної людини (王, що діє за законами природи (里))".

仁 — "конфуціянська "гуманна людина (人), головним життєвим принципом якої є слідувати законам Неба та Землі (二), тобто діяти за законами природи".

思 — символ "правильного способу мислення", основу якого складає гармонійний зв'язок між розумовим (田) та духовно-інтуїтивним (心).

Звернімо увагу на те, що всі вищеподані ідеограми містять елементи, які передають ідею *серединності* (八、十、卅、正、中、米、王、仁), як ознаки "шляху", через який людині відкривається її *особистісне* (個性) та проявляється (актуалізується) її *особисте* (自己).

## Література

1. Резаненко В.Ф. До проблеми семантики циклічних знаків даоського кола // Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної сходознавчої конференції. — К., 1998. — С. 93-97.
2. Резаненко В.Ф. До проблеми семантико-графічної структури ієрогліфічних символів п'яти стихій китайської космогонії («усін») // Матеріали I Українського симпозиуму з мовознавства і літератур країн Азійсько-Тихоокеанського регіону. — К., 1999. — С. 27-31.

## Джерела забезпечення мовно-культурологічного (етимологічного) аналізу досліджуваних ключових понять

3. Большой китайско-русский словарь / под ред. И.М. Ошанина. М., 1983, ТТ. 1 — 4.
4. Кобаяси С. Сінсен канва дзітен (Новий китайсько-японський словник ієрогліфів). Токіо, 1995.
5. Лань янь. Ханьюй дацзи д'янь (Великий китайський словник ієрогліфів). — Китай, Ченду, 1989.
6. Резаненко В.Ф. Элементы семантико-графической системы иероглифической письменности. — Киев, 1988.
7. Резаненко В.Ф. Семантические элементы знаков иероглифической письменности. — Киев, 1989.

8. *Сімура І.* Кодзіен (Японський енциклопедичний словник). – Токіо, 1980.
9. *Сюй шень.* Шовень цзеци (Етимологічний словник ієрогліфів). Шанхай, 1986.
10. *Уеда М.* Сіндайзітен (Новий великий словник ієрогліфів). – Токіо, 1993.